Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.
E’lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O‘zR Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O‘zR Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri o‘rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O‘zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., “O‘IRIAM” ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro “Nordik” universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., “El-yurt umidi” jamg‘armasi ijrochi direktori o‘rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, t.f.f.d., TAQU katta o‘qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o‘g‘li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O‘zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farxod, O‘zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo‘limi boshlig‘i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati 10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna

Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati 16
Gulnora Abdurahmonova

O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari 22
S. R. Topildiyev

Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi 28
Muratova Shohista Nimatullayevna

Green Economy in Tourism in Uzbekistan 32
Alieva Makhbuba Toychievna

Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты" 36
Голышева Елена Вячеславовна

Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari 42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloyevich

To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari 47
A.Yu. Mardanov

Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari 52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li

O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish 57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li

Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni 62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li

Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlari 66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich

Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari 70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari 74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich

Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati 78
Butanova Dilnoza Rustamovna

Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri 83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna

Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi 95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li

Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni 101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi

Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari 104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich

Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari 110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich

Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi 113
Mahamatova Maftuna

Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari 119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va oʻrta biznesni moliyalashtirish usullari 124
Said Poʻlatov Maxamedovich

Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry 128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor oʻgʻli

Dorivor oʻsimliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi oʻrni va xalqaro bozor savdosida prognozlar....135
Toʻxtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi

Oʻzbekistonga turistlar tashrifini koʻpaytirishda raqamli texnologiyalarning oʻrni 142
Toshmurod Kulmanov

Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari 147
Tursunova Dilnavo Islomovna

Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan toʻldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish 150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi

Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yoʻllari....159
Allayor Norboyev Ismoilovich

Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish....162
Boltayev Abror Sayitmuradovich

Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari....168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich

Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv soligʻining ahamiyatini oshirish 174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich

Xizmat koʻrsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bogʻliq tushunchalarining nazariy masalalari 179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov

Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Aglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida 185
Raximbayev Akmal Azatboyevich

Korxonalarni boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari 190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich

Globallashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 195
Salimov Dilshodbek Davronovich

Toʻqimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi....199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich

Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yoʻllari 203
Nilufar Umarova

Oʻzbekistonda transport xizmatlari koʻrsatilishi tahlili 207
Xasanov Sarvar Ulugʻbek oʻgʻli

Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy oʻsishga taʼsirining tahlili....213
Yangiboyev Sirojiddin Joʻramurodovich

Mustaqil Davlatlar Hamdoʻstligiga aʼzo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qoʻllash xususiyatlari 220
Meliyev Isroil Ismoilovich

Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar....227
Melikov Otabek Maxmadiminovich

Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan oʻrni....232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich

Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar....237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna

Задачи предмета «русского языке» на современном этапе....243
Адилова Солияхон

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati 247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o‘g‘li

Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari 252
Gapparov Azim Qayumovich

O‘zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta’siri 258
Isayev Atabek Djurabayevich

Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market 266
Jurabek Sobirov

Ta’lim xizmatlari bozorida oliy ta’lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili 270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich

Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o‘sishdagi roli 276
Mamadiyorova Dilorom Ravshon qizi

Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili 280
Mamadjanova Tuyg‘unoy Axmadjanovna

Improving Internal Control System 287
Mexmonaliyev Ulug‘bek Erkinjon o‘g‘li

Oliy ta’lim xizmatlarini targ‘ib qilishda OTMlar veb-saytlari samaradorligini oshirish 291
Musayev Bekjon Shukurillayevich

Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish 298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari 302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o‘g‘li

Xizmatlar ko‘rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari 306
N. B. Yahyoxonov

Mikromoliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta’sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili 311
Nazarova Muslima Nazarovna

Sanoat korxonalarida aylanma mablag‘lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlari 317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich

Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari 322
Olimova Nodira Xamrakulovna

O‘zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar 329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po‘latxon o‘g‘li

O‘zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo‘nalishlari 333
Qahhorov Azizjon Ahror o‘g‘li

Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi 338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o‘g‘li

Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari 341
Raxmanov Mexridin Sindarovich

Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati 345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

Makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish 350
Samandarov Zuxriddin Raup o‘g‘li

Sharq va G‘arb tamaddunida gender qarashlar 355
Samandarova Gulxayo Abdukarim qizi

Imkoniyati cheklanganlarga to‘siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari 359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o‘g‘li

To‘qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati 363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna

Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiytlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog‘liqligi 367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане 373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfovna, Romashkin Roman Anatolyevich

Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts 379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich

Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar 384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich

Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari 391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi

Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 396
Xusanov Ulugbek Nishanovich

Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari 402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna

O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari 405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi

Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров 408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна

Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari 412
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li

Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari 416
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich

Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан 420
Адашов Гайрат Рустамович

Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi 424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna

Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане 432
Б. А. Хакимов

Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции 438
Бабаева Гузаль Яшиновна

"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgani imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida 444
Davlayev G'olib Ashurovich

Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili 447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich

Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri 452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich

O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish 457
Jonuzokov M. K.

Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish 461
Ismailov Allayor Rashidovich

Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции 465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович

Iqtisodiyotni globallashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish 471
Kalandarova Nargiza Narimanovna

Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения 475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна

Сущность, цели и задачи определение уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях 478
Киличев А. А.

Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish 485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане 490
Курпаяниди Константин Иванович

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag‘laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish 497
Mahmudova Go‘zal Samadjon qizi

Muqimiy ijodiDA milliy uyg‘onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar 502
Muxlisa Muxitdinova

Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана 505
Наимов Шахрух

Определение специфических особенностей и факторов вляющие на процесс внедрения междурнародных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан 509
Хайдаров Зохир Шаривович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохир Зода

Inson kapitalida mujassam bo‘lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o‘rni va roli 514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova

Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма 521
Пулатова Сурайё Юлдашевна

Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе 525
Рахимова Гавхар Ойбековна

O‘zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli 530
Saidova Subhinigor Azizovna

Xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag‘allikni qisqartirishning innovatsion yo‘llari 535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o‘g‘li

Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari 541
Umirov Xurshid Islomovich

Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari 545
Fayziyeva Dilafruz Shuxratovna

“Авеста” – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии 549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович

Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия 555
Хамдамов С. Ф.

Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish 562
Xasanova Nafisa Shavkatovna

Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish 566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi

Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar 572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna

Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o‘ziga xos iqtisodiy xususiyatlari 578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o‘g‘li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich

Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o‘rni 583
Toyirova Amina Baxtisher qizi

Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag‘batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili 588
Haydarov Humoyun Begmurod o‘g‘li

Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar 592
K. Q. Tajibayev

Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике 599
Камолова Феруза Кахрамоновна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari 603
Mirzayeva Lola Shavkatovna

Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni 607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna

Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi....612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna

Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari....620
Salixov Sherzod Abduxakimovich

Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish 625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna

Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish 628
Ostonokulov Azamat Abdukarimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich

Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi 635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li

Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari....640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov

Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста 644
Насиров Дилшод Фархадович

Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана 654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович

Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir....659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li

Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari....664
Razzakov Jasur Xamraboyevich

Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan 670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi

Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish 677
Meliqulov Abduhalil Norinovich

O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari 683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li

Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi....689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna

Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari 694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li

The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It....699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara

Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar....705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich

Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari 709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich

Mahalliy soliqlar va yig'imlarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari 713
Tuychiyev Kamoliddin

Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari 717
Yadgarov Nodir Ravshanovich

Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlari va iqtisodiy asoslari 723
Amirqulov Shuxrat Olimovich

Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari 727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li

O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari 730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o‘g‘li

Iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari 733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva

Sug‘urta faoliyatini takomillashtirishda anderrayting xizmatining o‘rni 737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich

O‘zbekistonda eksportni sug‘urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo‘nalishlari 741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich

Kambag‘allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo‘naltirish 745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich

Yoqilg‘i-energetika korxonalarning moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari 749
Xusanov Qaxramon Nishonovich

Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике 753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна

Эффективность программ соответствия в различных компаниях 757
Ахмедов Бехзод Ахмедович

Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте 762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович

Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles 767
Esanova Shohida Utkirovna

Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg‘or xorij tajribalari 774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich

Paxta-to‘qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish 781
Toshpo‘latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o‘g‘li

O‘ZBEKISTONDA KICHIK SANOAT ZONALARINI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBALARIDAN FOYDALANISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI

Ortiqov Avazbek Bahrom o‘g‘li
Farg‘ona davlat universiteti Iqtisodiyot va servis kafedrasi doktoranti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada jahon mamlakatlarida hududlarda industrial parklar, texnopolislar va sanoat zonalarini tashkil etish orqali rivojlantirish, bu orqali iqtisodiy salohiyat va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, yirik va kichik ishlab chiqarish korxonalari o‘rtasidagi sanoat kooperatsiyasini chuqurlashtirish, kichik sanoat zonalari joylashgan hududlardagi investitsion jozibadorlikni oshirish, bu sohada xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo‘nalishlarini tadqiq etish va shu asosda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish hamda aholi bandligini oshirish masalalarining ilmiy tadqiqotiga alohida e’tibor qaratilayotganligi xususida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: kichik sanoat zonalari, biznes, korxona, sanoat, ishlab chiqarish, texnopolislar, integratsiya, kooperatsiya, investitsiya, investitsion faollik, boshqaruv, rivojlanish.

Abstract: This scientific article examines the development in the countries of the world through the creation of industrial parks, technopolises and industrial zones on the territories, increasing the efficiency of their use of economic potential and resources, deepening industrial cooperation between large and small industrial enterprises, increasing investment attractiveness in the territories where small industrial zones are located, special attention is paid to the study of priority areas for the use of foreign experience in this field and the development of competitive products on this basis, as well as scientific research on the issues of increasing employment.

Key words: small industrial zones, business, enterprise, industry, production, technopolises, integration, cooperation, investments, investment activity, management, development.

Аннотация: В данной научной статье рассматривается развитие в странах мира через создание на территориях индустриальных парков, технополисов и промышленных зон, повышение эффективности использования ими экономического потенциала и ресурсов, углубление промышленной кооперации между крупными и мелкими производственными предприятиями, повышение инвестиционной привлекательности на территориях, где расположены малые промышленные зоны, особое внимание уделяется исследованию приоритетных направлений использования зарубежного опыта в данной области и выработке на этой основе конкурентоспособной продукции, а также научному исследованию вопросов повышения занятости населения.

Ключевые слова: малые промышленные зоны, бизнес, предприятие, промышленность, производство, технополисы, интеграция, кооперация, инвестиции, инвестиционная активность, управление, развитие.

KIRISH

Rivojlangan xorijiy davlatlarda kichik va o‘rta tadbirkorlikni rivojlantirish, aholini ish bilan ta’minlash va sanoatning texnologik rivojlanishi bilan bog‘liq muammolarni hal etishning muhim mexanizmlaridan biri industrial parklar, texnopolislar va sanoat zonalari hisoblanadi. Hozirgi kunda AQSh va Xitoyda – 400 tadan, Germaniyada – 200 ta, Turkiyada – 262 ta, Vyetnamda – 200 ga yaqin industrial parklar faoliyat yuritmoqda [9]. Mazkur zonalar ishlab chiqarishning zamonaviy texnologik bazasini shakllantirish, ishlab chiqarish jarayonlariga innovatsiyalarni joriy etish hamda ilm-fan sig‘imi yuqori mahsulotlar yaratish va xizmat ko‘rsatishni ta’minlashda asos rolini o‘ynamoqda.

O‘zbekistonda sanoat ishlab chiqrishni jadallashtirishga muhim hissa qo‘shuvchi kichik sanoat zonalarini barpo etish va ularni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, bu borada “milliy iqtisodiyot barqarorligini ta’minlash va yalpi ichki mahsulotda sanoat ulushini oshirishga qaratilgan sanoat siyosatini davom ettirib, sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini 1,4 baravarga oshirish” maqsadlari belgilab berilgan [1]. Hozirda mazkur vazifalarni samarali amalga oshirish orqali davlatning sanoat siyosatini hayotga tadbiq etish,

kichik sanoat zonalari joylashgan hududlarni ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan rivojlantirish, hududlardagi foydalanilmayotgan xom ashyo, mehnat va moliya resurslarini ishlab chiqarish jarayoniga jalb etish, korxonalar oʻrtasida kooperatsion aloqalarni kuchaytirish natijasida sinergetik samaraga erishishga harakat qilinmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijiy mamlakatlarda alohida iqtisodiy zonalarni barpo etish va rivojlantirish Oʻzbekistonda barpo etilayotgan kichik sanoat zonalaridan tubdan farq qiladi. Lekin ularni barpo etish va rivojlantirish tajribasining ayrim jihatlarini Oʻzbekiston sharoitiga moslashtirgan holda foydalanish maqsadga muvofiq. Industrial zonalarni barpo etish va rivojlantirish yoʻnalishida O.Axmadeyeva, O.Lyubova, O.Belenov, T.Smolyaninova, Y.Shurchkova, M.Berkovich, N.Antipina, A.Fridman, V.Semenov, N.Vasilenkova, O.Yegorova, S.Kuznetsova, V.Kuznetsov, Ye.Lenchuk, A.Tariverdiyev, V.Gromova kabi xorijiy olimlar ilmiy tadqiqot olib borganlar.

Yuqorida qayd etilgan xorijiy olimlarning asarlarida Rossiya sharoitida industrial parklar va sanoat zonalarini shakllantirish va rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari va ularning nazariy jihatlarini rivojlantirish masalalari oʻrganilgan. Jumladan, S.Kuznetsova va V.Kuznetsovning ishlarida sanoat zonalarini barpo etishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish masalalari oʻrganilgan [4, 5]. M.Berkovich, N.Antipinaning ishlarida industrial parklarning mulkiy shakli, tarmoq ishlab chiqarishi va boshqa omillarga koʻra tasniflash masalalari va ularning xususiyatlari tahlil qilingan [3]. Industrial parklarning turlari va ularni barpo etishda davlat-xususiy sektor sherikchiligidan foydalanish, parklarni innovatsion rivojlantirish masalalari O.Belenov, T.Smolyaninova va Y.Shurchkovaning ishlarida oʻrganilgan [2].

Oʻzbekistonlik iqtisodchi olimlardan Y.Abdullayev, I.Bakiyeva, S.Gʻulomov, Sh.Bayeva, U.Gafurov, B.Xodiyev, G.Yaxshiboyev, Sh.Mannapova, B.Salimboyev, L.Kopilova, D.Berdimuratov ham mazkur muammoga bogʻliq mavzularda ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirganlar.

Oʻzbekistonlik iqtisodchi olimlar asarlarida asosan kichik biznesni tashkil etish, rivojlantirish va ularni davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash masalalari tadqiq etilgan. Jumladan, A.Vahobov, T.Malikov, Sh.Bayeva, S.Gʻulomov, G.Yaxshiboyev va boshqalarning ishlari kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish, rivojlantirish va moliyalashtirishga bagʻishlangan. R.Yuldashevning maqolasida kichik sanoat zonalarning hozirgi holati, ularning mamlakatimiz sanoatini rivojlantirish va aholi turmush farovonligini oshirishdagi oʻrni va ahamiyati yoritilgan [10]. Shu bilan birga, tadqiqotchi Sh.Mannapovaning tadqiqotlarida kichik sanoat zonalarida investitsion faollikni oshirish masalalari ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tadqiq etilgan [6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Jahon mamlakatlarida kam rivojlangan va iqtisodiy jihatdan taraqqiy etmagan hududlarda industrial parklar, texnopolislar va sanoat zonalarini tashkil etish orqali rivojlantirish, bu orqali iqtisodiy salohiyat va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, yirik va kichik ishlab chiqarish korxonalari oʻrtasidagi sanoat kooperatsiyasini chuqurlashtirish, kichik sanoat zonalari joylashgan hududlardagi investitsion jozibadorlikni oshirish, shu asosda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish hamda aholi bandligini oshirish masalalarining ilmiy tadqiqotiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shuningdek, kichik sanoat zonalarini barpo etishda innovatsion yondashuvlar, zamonaviy taraqqiyot tamoyillari va tendensiyalarini toʻliq qamrab oluvchi kontseptual modellarni ishlab chiqish, mazkur jarayonlardan davlat iqtisodiy siyosatining muhim dastagi sifatida foydalanish muammolari bu boradagi ilmiy tadqiqot yoʻnalishlaridan hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi kunda sanoat ishlab chiqarishi samaradorligini oshirish, ishlab chiqarishni ilgʻor texnologiya va innovatsiyalar asosida rivojlantirish va ilmsigʻimli, raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarishni yoʻlga qoʻyishda industrial zona, park, sanoat zonalarining ahamiyati, ilgʻor xorijiy davlatlar tajribasiga koʻra, yildan yilga ortib bormoqda. Bunday sanoat ishlab chiqarish tuzilmalari AQShda va Yevropa Ittifoqi davlatlarida, Rossiya Federatsiyasida industrial parklar va sanoat zonalari, Italiyada sanoat okruglari, klasterlar, Xitoy Xalq Respublikasida sanoat rayonlari va zonalari sifatida keng tarqalgan. Sotish bozorlarini egallashdagi raqobatning ortib borishi sharoitida raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishni ta'minlashning asosiy yoʻli industrial park, zona va sanoat zonalari boʻlib qolmoqda.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni samarali rivojlantirishda innovatsion biznes, ya'ni texnopark va biznes inkubatorlarga ham katta e'tibor berilmoqda. Umumiy tomoni, ularni tashkil etish va rivojlantirish davlat va mahalliy hokimiyat tomonidan qoʻllab-quvvatlanadi. Industrial parklarni davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash, nafaqat federal darajada, balki mintaqa darajasida ham faol qoʻllab-quvvatlanmoqda. Park hududi infratuzilmasini shakllantirish, energetika obyektlarini barpo etish, muhandislik tarmogʻi, suv ta'minoti va oqava suv tarmoqlarini barpo etish mintaqalar tomonidan (munitsipal organlar) moliyalashtiriladi (1-jadval).

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

Industrial parklarning barpo etilishi mintaqalarning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlaydi, mintaqadagi ijtimoiy masalalarni hal etishga olib keladi. Industrial parklarning barpo etilishi mintaqaga investitsiyani jalb etish va sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirishning eng yaxshi usuli sifatida o'rganish mumkin.

Mintaqadagi davlat organlari industrial park orqali mintaqaga katta investitsion loyiha olib kiruvchi yirik kompaniyalarni jalb etishga harakat qiladi. Industrial parklar xalqaro tasnifga ko'ra ikki turga bo'linadi:

- **Grinfild** - hech narsa qurilmagan yer maydoni;
- **Braunfild** – muhandislik va transport kommunikatsiyalari, infratuzilma obyektlari, ishlab chiqarish binolari qurilgan yer maydoni.

1-jadval: Industrial parklarni moliyalashtirish mexanizmlari [8]

Industrial park turlari	Yer, mulk egasi	Infratuzilma
Davlat grinfildi	Yer maydoni davlat yoki munitsipal mulki	Infratuzilma davlat byudjeti tomonidan moliyalashtiriladi
Xususiy grinfild	Yer maydoni xususiy mulk yoki loyihani amalga oshiruvchi tomonidan yer, yer egasidan ijaraga olingan	Infratuzilma xususiy mablag' hisobidan moliyalashtiriladi, lekin davlat subsidiyasidan foydalanish mumkin
Aralash grinfild	Yer maydoni, aktsionerlik jamiyati mulki. Aktsiyalar davlat va xususiy sektor tomonidan bo'lib olingan. Obyektlar davlat-xususiy sektor mablag'i hisobidan sherikchilik asosida barpo etiladi	Infratuzilma obyektlari davlat-xususiy sektor sherikchiligida moliyalashtiriladi. Obyektlarning bir qismi xususiy sektor tomonidan moliyalashtiriladi
Davlat braunfildi	Yer maydoni, infratuzilma obyektlari, binolar, inshootlar davlat mulki hisoblanadi	Industrial parkni rivojlantirish, obyektlarni qayta tiklash, infratuzilma obyektlarini modernizatsiya qilish davlat byudjeti mablag'i hisobidan amalga oshiriladi
Xususiy braunfild	Yer maydoni va undagi barcha obyektlar xususiy mulk hisoblanadi	Infratuzilma xususiy mablag' hisobidan moliyalashtiriladi, davlat subsidiyasidan foydalanish mumkin

Grinfildlar ham uch turga bo'linadi: davlat grinfildi, xususiy grinfild va aralash grinfild. Grinfild loyihasiga ko'ra, park yangi, ilgari hech qanday ishlab chiqarish joylashmagan yer maydonida tashkil qilinadi. Ustun tomoni: bino, inshootlar buyurtmachi talabiga mos holda quriladi. Braunfildlar esa davlat braunfildi va xususiy braunfild turlariga bo'linadi. Grinfild va braunfildlarni moliyalashtirish mexanizmlari quyidagi 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval: Industrial parklarni federal va mintaqa darajasida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash [7]

Qo'llab-quvvatlash shakli	Federal darajada	Mintaqa darajasida
1. Byudjet hisobidan qo'llab-quvvatlash		
Kredit foiz stavkasini subsidiyalash		+
• Investorlar majburiyati bo'yicha davlat va munitsipal tomonidan kafolatlash		+
2. Investitsion dasturlar		
Transport va energetik infratuzilmalarni rivojlantirish dasturlari	+	+
3. Investorlarni qo'llab-quvvatlash		
Soliq imtiyozlari: foyda solig'i stavkasini pasaytirish; yer va transport solig'idan ozod qilish		+
4. Korxonalar ehtiyojidan kelib chiqib mutaxassis kadrlar tayyorlash	+	
5. Parklarni barpo etish va rivojlanishini axborot va maslahat berish orqali qo'llab-quvvatlash		+

Industrial parklarning yirik investorlarni jalb etish bo'yicha raqobat ko'rsatkichlariga quyidagilar kiradi: malakali mehnat resurslari va moliyaviy institutlar mavjudligi, transport va boshqa infratuzilmalarning rivojlanganlik darajasi, energetik resurslar bilan ta'minlanganlik darajasi va sotish bozorlari yaqinligi. Industrial parklarni barpo etishdan manfaatdor tomonlar: mintaqa hokimiyat organlari, park ixtisosligini belgilovchi yirik investor, rezidentlar va boshqaruv kompaniyasi hisoblanadi. Industrial parklarni barpo etishga bo'lgan asosiy to'siq: qatnashchilarda moliya resurslarining yetishmasligi.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

Rossiya Federatsiyasida o‘tkazilgan tadqiqotlarga ko‘ra, park infratuzilma bilan ta’minlangan bo‘lsa, korxonalar 20 foizgacha infratuzilma obyektlariga sarflanuvchi xarajatlarni tejaydi. Investorlar ko‘p hollarda zona infratuzilma bilan ta’minlangan bo‘lmasa, boshqa infratuzilma obyektlari qurilgan mintaqaga ketishi mumkin. Bunday holat mintaqa hokimiyat organlarini zona hududini kerakli qurilmalar bilan ta’minlashda faol harakat qilishga undaydi. Industrial zonalarni barpo etishning samarali usullaridan biri - davlat-xususiy sektor sherikchiligi. Davlat-xususiy sektor sherikchiligi (DXSSh, ingliz tilida: PPP – Publik Private Partnership) bu davlat bilan xususiy sektor o‘rtasida hamkorlik qilish shakli bo‘lib, u muhim ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni hal etishga qaratilgan.

DXSShning institutlari sifatida banklar, investitsion fondlar, davlat kompaniyalari o‘rganiladi. DXSShning instrumentlariga quyidagilarni kiritish mumkin: kontsession kelishuv, byudjetdan foydalanish bo‘yicha investitsion kelishuv. DXSShning kontsessiya shaklidan ko‘proq infratuzilma loyihalarini amalga oshirishda foydalaniladi. Masalan, ijtimoiy, kommunal, transport va energetika sohalarida. Kontsessiya xususiy mablag‘ni loyihaga tortish orqali byudjet mablag‘ining qisqarishiga olib kelsa, ikkinchi tomondan, zamonaviy, ilg‘or, qimmat texnologiyani loyihaga kiritish orqali raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish imkonini beradi. Boshqa tomondan, shartnoma xususiy sektor va davlatning o‘zaro vazifalari, mas’uliyatini aniq belgilaydi, shu bilan birga, xususiy investitsiyani himoya qilishni ta’minlaydi.

Turkiyada sanoat zonalari – tashkil etilgan sanoat zonalari deb yuritiladi. Kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash maqsadida yuzlab kichik biznes subyektlari yagona sanoat zonasiga birlashtiriladi, lekin ularning yuridik va iqtisodiy mustaqilligi saqlanib qolinadi. Tashkil etilgan sanoat zonalarini barpo etish bo‘yicha qarorni davlat organlari tarmoq uyushmalari va mahalliy tadbirkor uyushmasi bilan birgalikda qabul qiladi. Loyihalar davlat tomonidan moddiy qo‘llab-quvvatlanadi, moliyaviy ta’minoti davlat mablag‘i yoki xususiy mablag‘ hisobidan amalga oshiriladi. Bo‘lajak bino, inshootlar va tsex xonalarini qurish maxsus firmalar tomonidan amalga oshiriladi, qurilib bitgan bino va xonalar kichik korxonalarga sotiladi. Turkiyada birinchilar qatorida tashkil etilgan sanoat zonasiga misol sifatida Istanbul shahriga yaqin joylashgan Tuzla zonasini keltirish mumkin. Zona charm buyumlar ishlab chiqarishga ixtisoslashgan. Unda 223 ta kompaniya charmni qayta ishlash bilan shug‘ullanadi, 150 ta firma esa charm mahsulotlari uchun qismlar ishlab chiqaradi. Infratuzilma obyektlarining 90 foizi davlat mablag‘i hisobidan moliyalashtirilgan, qolgan 10 foizi bank krediti va shu zonada kelajakda faoliyat yurituvchi tadbirkorlar mablag‘i hisobidan moliyalashtirilgan.

Industrial park nafaqat ishlab chiqarish binolari yig‘indisi, balki haqiqiy kontseptual obyekt hamdir. Industrial parklarning “Yadro”si sifatida yirik ixtisoslashgan ishlab chiqarish kompaniyalarining joylashuvi, infratuzilma obyektlari, ishlab chiqarish bino va inshootlarini qurish va rekonstruktsiya qilishga to‘g‘ri keladi va bu jarayon juda katta mablag‘ talab etadi. Shu sababli, industrial parkning grinfild va braunfild turlari o‘zlarining ustun tomonlari bilan bir qatorda, katta investitsion xarajatlarga olib kelishi mumkin.

Sloveniyadagi “Chemro” industrial park o‘z rezidentlariga bir qator xizmatlar ko‘rsatadi, jumladan: sanoat oqava suvlarini tozalash; texnik xizmat ko‘rsatish; sanoat chiqindilarini utilizatsiya qilish; kimyo laboratoriya xizmati; telekommunikatsiya va pochta xizmati; sanoat obyektlarini loyihalashtirish; qurilish ishlari xizmati; kompyuter xizmati; oshxona va bufetlar.

Milton Park (Angliya) o‘z hududida quyidagi infratuzilma xizmatlarini yo‘lga qo‘ygan: kafe-restoranlar, minisupermarket, badiiy gimnastika xizmati, basseyn, sauna, go‘zallik saloni, avtomobil servisi, elektrichka va asosiy magistralga chiqish yo‘llari, bolalar bog‘chasi, pochta, kimyoviy tozalash, saqlash kamerasi xizmati, kechayu-kunduz internetga bepul kirish xizmati (Wi-Fi).

Industrial park ZETA (Kosta Rika) quyidagi xizmatlarni ko‘rsatadi: ishchi kuchi zaxirasi va ma’lumotlar bazasi, o‘quv markazi, bojxona xizmati, ma’muriy yordam, qo‘riqlash xizmati, internet xizmati, umumiy texnik xizmat ko‘rsatish, tozalash inshootlari, park ishchilari uchun arzon uy-joy, avtomobil qo‘yish shaxobchasi, sog‘liqni saqlash markazi, bank xizmati, bolalar bog‘chasi.

AQShning Mid America Industrial Park odatdagi soliq imtiyozlaridan, foyda solig‘i stavkasini pasaytirish, tezlashtirilgan amortizatsiya, maqsadli soliq imtiyozi (o‘ziga xos muhim ishlab chiqarish, aholini ish bilan ta’minlash), rezidentlar park hududida sotiladigan tushumdan olinadigan soliqdan ozod etiladi, kommunal xizmatlar tarifi ham pasaytiriladi. Mid Amerika Industrial Park o‘z hududida quyidagilarga ega: o‘quv markazlari, sog‘liqni saqlash klinikasi, savdo markazi, avariya xizmati, rezidentlar uchun ikkita gaz kompaniyasi, ko‘rgazma zali, biznes inkubator, mintaqaviy aeroport.

Bulardan tashqari, industrial parklar, ularning tarkibiga kirish qiymati ham har xil. Industrial park uchun tayyorlangan yer maydoni bo‘yicha qarasak, AQShning Nuntsville sanoat parkida 1 gektar yer narxi 62500 AQSh dollaridan 300000 dollargacha (1 kv.m. uchun esa 6,25 dollardan 30,0 dollargacha).

Yaponiyada esa Mutsu-Ogawara Industrial Park (prefekture Aomori), 1 ga. yerning sotib olish narxi 18 mln. rubl yoki 1 kv.m. 5000 iyen. Sanoat yer uchastkalarining ijara narxini qarasak, Tokio mintaqasida 1 gektar yerning ijara narxi - 10000 dollar, Osaka shahri atrofida 1 gektar - 9000 dollar, Harosda - 5500 AQSh dollarini tashkil etadi.

Rossiya Federatsiyasida grinfild parkida 1 kv.m. yer maydoni narxi 35 dollardan 60 dollargacha baho-

landi. Muhandislik kommunikatsiyasi bo‘lgan parkda 1 kv.m., rezidentlar uchun taxminan 230 dollarga tushadi. Tataristonning Yelabuga rayonida joylashgan, sanoat qurilishi uchun mo‘ljallangan yer maydonining o‘rtacha narxi 320 rub/kv.m. Yelabuga industrial parkidan, park rezedentlari 1 kv.m. yerni 10 rub.ga sotib olishi mumkin. Xorij kompaniyalari grinfild parki hududidan o‘ziga tegishli yer maydonini 2-4 yil davomida mustaqil tayyorlasa, jami investitsiyadan 94 foizi qurilish ishlariga yo‘naltiriladi (loyihani tayyorlash, ekspertiza, ruxsat olish, materiallar va bajariladigan ishlarning qiymati). Yerning qiymati 2 foizni, texnologiya 4%ni tashkil etadi.

Vyetnamda industrial park rezidentlariga ko‘rsatiluvchi xizmatlar turiga quyidagilarni kiritish mumkin: sifatli infratuzilma xizmati; logistika xizmati; tayyor sanoat binolari; zona hududlarida bojxona posti. Bulardan tashqari, zona aniq ustuvor yo‘nalishlarga ega va ixtisoslashgan bo‘ladi. Vyetnamdagi investitsiyalar to‘g‘risidagi qonunda (Law on Investment № 59/2005/QH11, 01.07.06.), “rag‘batlantiradigan” va “rag‘batlantirish muhim” bo‘lgan investitsion sektorga quyidagilar kiradi: infratuzilma (temir yo‘l, yo‘llar, portlar); o‘rmon daraxtlarini qayta ishlash, qishloq xo‘jaligi; suvni qayta ishlash, tozalash; qayta tiklanuvchi energiya; axborot texnologiyalari; yangi materiallar ishlab chiqarish, energiya, yuqori texnologiyaga asoslangan mahsulot, biotexnologiya, AT mahsulotlarini ishlab chiqarish; eksportga yo‘naltirilgan mahsulot ishlab chiqarish, industrial parklarda ijtimoiy infratuzulma qurish.

Vyetnamda “Rag‘batlantirish muhim” bo‘lgan industrial zonalar va “Rag‘batlantirish muhim” bo‘lgan loyihalar ekspertlar yordamida ajratiladi va ularga imtiyozlar belgilanadi. Bunday imtiyozlarning ustun tomoni shundaki, ular biznes investitsiya kiritishga bormaydigan infratuzilma obyektlarini qurish, raqobatbardosh, eksportga yo‘naltirilgan mahsulot va yangi yuqori texnologiyaga asoslangan yangi mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishga zamin yaratadi.

Frantsiyada yangi barpo etilayotgan kichik biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashda bir qator imtiyozlar belgilangan. Sanoat va savdo sohasida yangidan tashkil etilgan kichik korxonalar uchun imtiyozlar:

- foyda solig‘idan 2 yilga to‘liq ozod etiladi, uchinchi yilda 75 foizga ozod etiladi, to‘rtinchi yilda 50 foizga, beshinchi yilda 25 foizga ozod etiladi;
- ko‘rilgan zararni 3 yilga orqaga va 5 yilga oldinga surishga ruxsat beriladi;
- tezkor amortizatsiyaning yuqori stavkasi mashina va uskunalar balans qiymatining 30 foizini tashkil etadi;
- yer uchastkasiga, bino va uskunalarga qo‘yilgan investitsiyaning 25 foizi subsidiyalanadi;
- soliq chegirmasi imtiyozi va imtiyozli qarz berish (keng tarqalgan imtiyozlar).

Yuqoridagi qiyosiy tahlillarga ko‘ra, O‘zbekistonda tashkil etilayotgan KSZlarning zaif tomonlarini quyidagilar bilan izohlash mumkin:

Birinchidan, ularda texnologik, innovatsion rivojlanish darajasi pastligi.

Ikkinchidan, KSZlarni shahar, shahar cheti va tuman hududlarida joylashtirishda differentsial, ilmiy asoslangan yondashuv mavjud emasligi.

Uchinchidan, KSZlarni mahsulot ishlab chiqarishning texnologik darajasi, innovatsiyalardan foydalanish darajasiga ko‘ra shakllantirish va qo‘llab-quvvatlash yo‘lga qo‘yilmaganligi.

To‘rtinchidan, KSZlarni ilmiy-tadqiqot institutlari va universitetlar bilan hamkorlik aloqasi yo‘lga qo‘yilmaganligi, texnopark, biznes inkubatorlarni tashkil etish va rivojlantirish yo‘lga qo‘yilmaganligi. Shuning uchun ham, KSZlarning texnologik va innovatsion rivojlanishini ta’minlovchi mexanizmlarni aniqlab, ularning faol ishlashini ta’minlash bugunning strategik masalalaridan biri hisoblanadi.

Rossiya Federatsiyasida industrial parklarni qo‘llab-quvvatlashda davlat-xususiy sektor sherikchiligidan O‘zbekiston sharoitida KSZlarni barpo etish va rivojlantirishda foydalanish maqsadga muvofiq, deb o‘ylaymiz.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kichik sanoat zonalarini barpo etishning asosiy vazifalari bo‘lib, hududlarda bo‘sh yotgan yer va binolardan sanoat ishlab chiqarishda foydalanish; sanoat ishlab chiqarishini yanada rivojlantirish; yangi qo‘shimcha ish o‘rinlarini yaratish; hudud rahbarlarining sanoat siyosatini amalga oshirish (sanoat mahsulotlarining ustuvor turlarini ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish); kichik sanoat zonalarining investitsion jozibadorligini oshirish orqali zonaga ilg‘or texnologiyaga asoslangan, raqobatbardosh, import o‘rnini bosuvchi va eksportbop mahsulot ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yuvchi KBXT subyektlarini jalb etish; orij investitsiyasi ishtirokidagi korxonalarni zonaga jalb etish; zonadagi korxonalar o‘rtasida va hududda joylashgan boshqa korxonalar o‘rtasida kooperatsion aloqalarni rivojlantirish, zonada sanoat klasterlari shakllanishiga sharoit yaratish va boshqalar hisoblanadi.

Kichik sanoat zonalarida sanoat ishlab chiqarishni yanada rivojlantirish juda muhim masalalardan biri hisoblanadi. Rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasiga ko‘ra, sanoat mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Sanoatning rivojlanishi qishloq xo‘jaligi, oziq-ovqat sanoati, yengil sanoat, qolaversa qolgan barcha tarmoq va sohalarning rivojlanishiga turtki beradi, aholini ish bilan ta’minlaydi va daromadini oshiradi.

Industrial zonalar va ularda joylashtiriladigan loyihalarni “rag‘batlantiriladigan” loyiha, “rag‘batlantiriladigan” zona, “rag‘batlantirilishi muhim” loyiha, “rag‘batlantirilishi muhim” zonalarga ajratib, ularni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning Vyetnam tajribasi ham juda qiziqarli deb hisoblaymiz. Kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash Frantsiya tajribasining bir qator bandlaridan respublikamizda KSZlarni, kichik biznesni rivojlantirishda foydalanishi samarali natijalarga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, kichik biznesni 2 yilga foyda solig‘idan ozod etilgandan keyingi soliqni bosqichma-bosqich kamaytirish, imtiyozli qarz berish, tezkor amortizatsiya, yangi texnologiyani joriy etish, energiyani tejash, import o‘rnini bosish, eksportni oshirishga olib keluvchi investitsiyalar uchun imtiyozlarni yaratish, KSZlarni barqaror, yuqori texnologiyaga asoslangan holda rivojlantirishga erishish mumkin bo‘lardi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni bilan tasdiqlangan “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi” (22-maqsad). https://lex.uz/docs/5841063#5843878
2. Беленов О.Н., Смольянинова Т.Ю., Шурчкова Ю.В. Индустриальные парки: сущность и основные характеристики. // Региональная экономика и управление. Электронный научный журнал. –2013. –№ 1 (33). –С. 66.
3. Беркович М.И., Антипина Н.И. Особенности и классификация индустриальных парков: региональный аспект. // Вестник Костромского государственного технологического университета. –2013. № 1 (3). –С. 25-28.
4. Кузнецов В.П., Кузнецова С.Н., Лапаев Д.Н. Теоретические аспекты развития организационно-экономического механизма формирования промышленных парков. // Казань, изд-во Познание Института экономики, управления и права, 2014. –148 с.
5. Кузнецова С.Н., Кузнецов В.П. Методика оценки интегральной эффективности инвестиционных проектов в рамках промышленных парков: монография. // Мининский университет. Нижний Новгород. –2015. 200 с.
6. Mannapova Sh.E. O‘zbekiston kichik sanoat zonalarida investitsion faollikni oshirish yo‘nalishlari. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T.: TMI, –2021. –125 b.;
7. Olimova N.X., Ortiqov A.B. Rivojlanayotgan mamlakatlarda erkin iqtisodiy hududlarning ahamiyati va ularga kiritilgan investitsiyalar tahlili. // “Mintaqa iqtisodiyotini investitsiyalashning moliyaviy-huquqiy va innovatsion jihatlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari Farg‘ona, FDU, 2020-y., –311-315 b.
8. Олимова Н.Х., Ортиков А.Б. Роль свободных экономических зон в развивающихся странах и анализ привлеченных инвестиций в их экономическое развитие. Материалы VIII Международной научно-практической конференции на тему: “Тенденции развития мировой торговли в XXI веке”, Российская Федерация, г.Пермь, –2019г., –349-354.
9. Смольянинова Т.Ю. Индустриалные парки в региональной экономике: механизм создания, преспективы развития. Автореферат диссертации. – Воронеж, 2015.
10. Yuldashev R. Kichik sanoat zonalari iqtisodiy taraqqiyot va xalq turmush farovonligining muhim vositasidir. “Xalqaro moliya va hisob” ilmiy elektron jurnali. –№4. –2017-y., avgust.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.